

„KOKS AŠ ESU...“: REŽISIERIAUS JUOZO MILTINIO ASMENINĖS BIBLIOTEKOS KNYGŲ PASTABOS

ANGELĖ MIKELINSKAITĖ

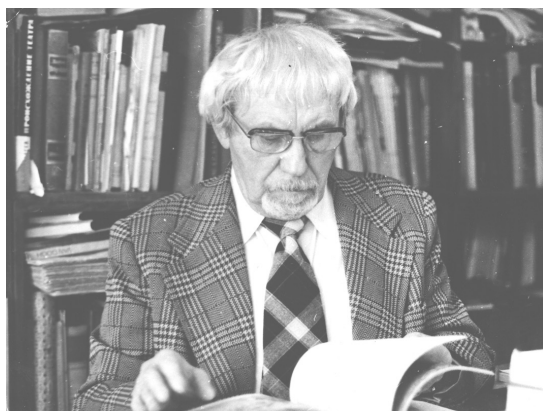
Panevėžio apskrities Gabrielės Petkevičaitės-Bitės viešosios bibliotekos
Juozo Miltinio palikimo studijų centras
Algirdo g. 54-19, LT-36107 Panevėžys, Lietuva
El. paštas a.mikelinskaite@gmail.com

Straipsnyje, remiantis režisieriaus Juozo Miltinio (1907–1994) asmenine biblioteka, nagrinėjamos šios kolekcijos knygoje išlikusios marginalinės pastabos: informaciniai įrašai, tekstai, ženklai ir žymos, sutelkiant dėmesį į „pogamybines“ marginalines pastabas, kurios atsirado kaip bibliotekos savininko darbo su knyga išraiška. Aiškinamas šių marginalijų santykis su knygos teksto turiniu, tematika. Aptariamas marginalijų turinys, funkcinė prigimtis ir reikšmė, apžvelgiama, ką liudija šie pagalbiniai informaciniai įrašai už knygos pagrindinio teksto. Tyrinėjant režisieriaus asmeninės bibliotekos marginalinius įrašus, ieškoma sąsajų su asmenybe, jos veikla bei santykių su aplinka.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI: Juozas Miltinis, asmeninė biblioteka, leidiniai, marginalijos, „pogamybinės“ marginalijos.

Intektualinis gyvenimas ir moralinis gyvenimas yra vienas ir tas pats...
Kodėl toksai esu, ar aš žinau?¹ Norint atsakyti į šį režisieriaus klausimą-apmąstymą sau pačiam arba tiems, kurie bent kiek prisilietė, prisiliečia ar dar prisilies prie jo palikimo, neabejotinai, geriausias būdas – susipažinti su jo asmenine biblioteka. Įvairiose publikacijose apie Juozą Miltinį (šiais metais minime 110-ąsias režisieriaus gimimo metines) daug dėmesio skiriama jo asmenybei atskleisti, teatro repertuarui ir pastatymams, tačiau

¹ SAKALAUSKAS, Tomas. 12 valandų Miltinio bibliotekoje. *Švyturys*, 1991, spalio 20 d., p. 10–11.

Juozas Miltinis savo bibliotekoje. Fotogr. Antanas Gylys.
PAVB JMPSC, f. JM-1015/49.

režisieriaus asmeninė biblioteka vis dar lieka *terra incognita*, nes nėra analizės, visapusiško ištyrinėjimo ir apibendrinimo, kuris galėtų atskleisti savininko darbo su knyga kryptis ir tendencijas. Režisieriaus Juozo Miltinio asmeninė biblioteka šio straipsnio autorės aptarta knygos istorijos požiūriu, apžvelgiant rinkinio teminę ir kalbinę sudėtį, knygų įsigijimo būdus ir įdomesnius knygose išlikusius įrašus². Parengtas ir išleistas šios asmeninės bibliotekos rinkinio katalogas, kuriame suregistruoti visi režisieriaus asmeninės bibliotekos leidiniai, pateikiant išsamios informacijos ir duomenų apie leidinius, juose išlikusius įrašus, nuosavybės ženklus³. Bibliotekos sukaupti aplinkybės ir dalies šio rinkinio leidinių likimas bei bibliotekos organizavimo būdai aptarti aktorius Vaclovo Blėdžio (1920–1999) pranešime asmeninėms bibliotekoms skirtoje konferencijoje⁴. Gydytoja Nijolė Blėdienė, režisieriaus bendražygio ir aktorius Vaclovo Blėdžio žmona, yra pristaciausi šios asmeninės bibliotekos teminio turinio svarbą režisieriaus asmenybės europietiškamui išsaugoti⁵. Atskirai analizuoti ir spaudoje pri-

² MIKELINSKAITĖ, Angelė. Juozo Miltinio asmeninė biblioteka. *Tarp knygy*, 2000, Nr. 1, p. 20–21.

³ *Juozo Miltinio asmeninė biblioteka*: katalogas. Sudarytoja Angelė Mikelinskaitė. [Panevėžys], 2008. D. 1. 320 p.

⁴ BLĖDIS, Vaclovas. Režisieriaus Juozo Miltinio biblioteka. Iš *Asmeninė biblioteka – tautos istorinės atminties dalis*: [konferencijos medžiaga]. Panevėžys, 1998, p. 39–42.

⁵ BLĖDIENĖ, Nijolė. Režisieriaus Juozo Miltinio biblioteka. Iš *Asmeninė biblioteka – tautos istorinės atminties dalis*, p. 42–46.

statyti J. Miltinio asmeninės bibliotekos knygų įrašai⁶, tačiau marginalinės pastabos, likusios straipsnyje aptariamoms asmeninės bibliotekos knygų paraštėse, niekada nebuvo išsamiai tyrinėtos ir vertintos, todėl prisilietimas prie šių režisieriaus pastabų – tai ne tik sugrįžimas į žmogaus, kuris gyvenime visada stengėsi būti ne tiek mokytojas, kiek mokinys, ne tiek mokytis, kiek mokytis, aplinką, bet ir siekis apžvelgti marginalijų reikšmę kultūros ir knygos istorijos požiūriu, išryškinant jas kaip dar vieną aktualų knygotyros mokslui šaltinį⁷. Režisieriaus Juozo Miltinio asmeninės bibliotekos knygoje fiksuotos marginalijos analizuojamos remiantis mokslininkų, knygotyros ir kultūros tyrėjų atliktais teorinio ir praktinio pobūdžio tyrinėjimais – dr. Tomo Petreikio, kuris marginalijas išsamiai nagrinėjo istoriografiniu aspektu, gilinosi į jų apibrėžties problemą⁸, ir prof. dr. Arvydo Pacevičiaus, kuris tyrinėjo, apibendrinio ir paskelbė knygos kultūros kontekste Motiejus Valančiaus knygų marginalijas⁹.

Šio darbo tikslas – pateikti režisieriaus Juozo Miltinio asmeninės bibliotekos knygų marginalinių pastabų analizę jos vartotojo-skaitytojo (aptariamuoju atveju bibliotekos savininko Juozo Miltinio) kaip santykio su teksto turiniu išraišką, atskleisti šių pastabų prasminį ryšį su bibliotekos savininku ir kultūriniu kontekstu. Tikslui pasiekti keliami uždaviniai: 1) ištyrinėti režisieriaus Juozo Miltinio asmeninės bibliotekos knygoje esančias marginalines pastabas, 2) atskleisti jų santykį su teksto turiniu, 3) parodyti marginaliją kaip knygos savininko saviraiškos galimybę, 4) pateikti marginalijas kaip knygos savininko palikto dvasinio gyvenimo atspindį. Pažymėtina, kad čia bus paliestos vadinamosios *pogamybinės* marginalijos, kurios atsirado savininko santykio su knyga metu (t. y. darbo metu) ir „joms funkcinė paskirtis ir tekstologinė prasmė yra neprivaloma, todėl jas galima apibrėžti kaip dalykus (ženklus, žymėjimus, tekstus, piešinius ir kt.), randamus paraštėje, interlinijose ir kitur visoje knygoje“¹⁰. Jos paprastai pažy-

⁶ MIKELINSKAITĖ, Angelė. Juozo Miltinio asmeninės bibliotekos knygų įrašai. *Knygotyra*, 2011, t. 57, p. 239–245.

⁷ PETREIKIS, Tomas. Marginalijos kaip knygos istorijos šaltinis: istoriografinis aspektas. *Knygotyra*, 2011, t. 57, p. 67–85.

⁸ Ten pat.

⁹ PACEVIČIUS, Arvydas. Motiejus Valančius XIX a. knygos kultūroje. *Lietuvių katalikų mokslo akademijos metraštis*. Vilnius, 2002, t. 20, p. 49–70.

¹⁰ PETREIKIS, Tomas. Marginalijos kaip knygos istorijos šaltinis..., p. 70.

mėtos ranka bei užrašytos kalbos ženklais (tai skaitytojo palikti žymenys teksto paraštėje ir visoje knygoje) kaip pagalbinis informacinis tekstas ir atspindi „ne knygos kūrėjo (rengėjo, skriptoriaus, leidėjo, spaustuvininko), bet jos skaitytojo interesus“¹¹, šiuo atveju – režisieriaus Juozo Miltinio interesus, jo darbo su tekstu ir jame užfiksuota informacija, kaip žinių šaltiniu, tendencijas ir kryptis. Kaip žinoma, režisierius Juozas Miltinis saviugdos ir savišvietos interesams tenkinti nesidrovėdavo skolintis jam reikalingų leidinių (nors pats skolinti nemėgo ir visais įmanomais būdais tokių situacijų vengdavo), kurie dėl įvairių asmeninių ir istorinių aplinkybių taip ir liko jo rinkinio kolekcijoje. Analizuojant režisieriaus asmeninės bibliotekos knygų marginalijas susitelkta tik į režisieriaus ranka knygų paraštėse užrašytas marginalijas, kurias iš kitų išskiria savitas ir gražus jo braižas, nors leidiniuose dažnai randama ir ankstesnio savininko paliktų marginalinių pastabų.

Režisieriaus Juozo Miltinio asmeninėje bibliotekoje iš trijų su puse tūkstančio saugomų knygų beveik visose, išskyrus tik kelias dešimtis, paraštėse randame įvairiausių pabraukymų, žymų, o pastabų – apie pusantro tūkstančio knygų. Visos pastabos, beveik be išimties, padarytos pieštuku, kas liudija pagarbų ir nevienadienį, bet kartu ir informacijos bei žinių ieškantį žmogaus požiūrį į knygą kaip žinių šaltinį, į kurį ne tik gilinamasi, bet su kuriuo rankose diskutuojama ir polemizuojama, apmąstomas gyvenimo prasmės ir egzistencinis laikinumas: Rolland'o de Renéville'o knygos „Signification de l'homme“ („Žmogaus reikšmė“) tekste pabrauktos eilutės: „que Sartre ait cru pouvoir rejeter la conscience d'être mortel comme donatrice de sens à la vie, comme critérium d'humanité; c'est par sa manière d'affronter la mort que la conscience se fait Maître ou Esclave“¹² („stebina Sartro požiūris – atmesti mirtingumo suvokimą, kaip suteikiančią prasmę gyvenimui, kaip humaniškumo kriterijų; siekdama įveikti Mirtį pašamonė ją paverčia Valdove arba Verge“). Toliau tekste kalbama apie mirtį, apie nemirtingumą *hic et nunc* (čia ir dabar), apie nerimo įveikimą pramogomis, ir režisierius, ištaisai pabraukdamas kiekvieną sakinį, atidžiai reaguoja sutikdamas su teksto autoriumi. Toje pačioje Rolland'o de Renéville'o knygoje Miltinio įrašyta tokia pastaba: *Mes menininkai norime įrodyti, kad jeigu*

¹¹ Ten pat, p. 70.

¹² ROLLAND de Renéville, Jacques. *Signification de l'homme*. Paris, 1968, p. 12.

cite l'exemple (1), n'est en soi rien qu'un ensemble de pierres, de bois et de métal, et à leur tour chacun de ces étants, fuyant devant mon analyse à mesure que progresse celle-ci, se pulvérise en composés chimiques, ceux-ci en éléments, etc., jusqu'à ce que, finalement, je ne trouve plus devant moi qu'une matière aristotélicienne purement relative à la forme qui en elle se réalise, c'est-à-dire rien. S'il est cependant un lycée, il tient cette essence, et donc son existence, de ceux qui le construisent et de ceux qui y dispensent ou qui y reçoivent l'enseignement, c'est-à-dire d'ek-sistants : c'est par un ek-sistant que les étants sont. C'est par moi, qui ek-siste, qu'il y a des choses et non pas seulement de l'être, et qu'elles sont ce qu'elles sont, mais cet idéalisme rejoint le réalisme le plus décidé puisque inversement c'est par ce dont mon ek-sistance est conscience qu'elle est conscience de soi (2); la conscience que j'ai de moi-même comme finitude ne me fait me vouloir moi-même, et donc me vouloir être, que parce qu'elle me fait savoir contingent, chose parmi les choses et, comme elles, promis au néant.

(1) O. c., p. 41-42.

(2) La célèbre et déjà ancienne observation de Fourier (*Textbook of Physiology*, p. 1117, 8e éd., Londres, 188) montre combien sont corrélatives la conscience des choses et la conscience de soi : « Un homme, dont Fourier suppose le cas, n'était relié au monde que par l'intermédiaire d'un œil, puisqu'il était aveugle de l'autre, sourd des deux oreilles, et insensible de tout le reste du corps : il tombait en sommeil dès qu'on lui fermait l'œil sans bon ». (H. WATSON, La conscience et la vie subconsciente, in *Traité de psychologie*, par G. DOMAS et ses coll., 1924, tome second, p. 493).

Nuo šiu paskutinių trijų žodžių išryškėja menininko reikšmė „promis au néant“
 J. ROLLAND DE RENÉVILLE
 au regard

JMPS 734

J. Miltinio marginalija Rolland'o de Reneville'o knygoje. JMPS-734.

J. ROLLAND DE RENÉVILLE

SIGNIFICATION DE L'HOMME

COLLECTION SUP

PRESSES UNIVERSITAIRES DE FRANCE

Rolland'o de Reneville'o knygos viršelis

mirties bausmė būtų pakeista kalėjimu (gyvenimu iki gyvos galvos – kokių amžinų vertu to padarytume dalykų (menas)¹³. Išvada netiesiogiai patvirtinami Jean-Paulio Sartre'o apmąstymai apie egzistenciją, gyvenimo prasmę, mintys ir požiūris. Toliau gilindamasis į tos pačios knygos teksto turinį apie būties ir egzistencijos problemas, režisierius pasirašo tokią marginalinę pastabą: *Nuo šių paskutinių trijų žodžių išryškėja menininko reikšmė „promis au néant“*¹⁴ (lemtas nebūčiai).

Skaitydamas ir gilindamasis į Émile'io Benveniste'o „Problèmes de linguistique générale“ („Bendrosios lingvistikos problemos“), režisierius, perskaitęs autoriaus lingvistinę koncepciją, įrašo tokią išvadą: *Filosofinis apriorizmas yra toji traukos jėga, kuri priverčia kritiškai nusiteikus eksperimentuoti*¹⁵ (amžininkai ir jo mokiniai aktoriai mena, kad J. Miltinis kalboje daug vartojo tarptautinių žodžių, kas atsispindi ir jo marginalijose). Studijuodamas Johanno Gottliebo Fichte'ės „Žmogaus paskirtį“, pasibraukia fi-

¹³ Ten pat.

¹⁴ Ten pat, p. 17.

¹⁵ BENVENISTE, Émile. *Problèmes de linguistique générale*. Paris, 1966, p. 17.

losofo mintis: „ar meilę reikia pajungti pažinimui, ar pažinimą meilei“¹⁶, o po tekstu parašo pastabą: *ar valgai ką matai, ar matai ką valgai?*¹⁷ ir t. t. Prie filosofo minčių apie stebėjimą ir mąstymą pavingiuoja šias eilutes ir parašo *supratiminis*¹⁸, o po autoriaus apibendrinamosios išvados knygos gale parašo savąją – *labai daug romantiško ūpo*¹⁹.

Iliustruotą Georgo Simmelo monografiją „Kant und Goethe“ („Kantas ir Goethe“), kurioje kalbama apie jų pasaulėžiūrą bei skirtingą dualizmo aiškinimą ir supratimą, režisierius ne tik gerai išstudijuoja ir išsiaiškina vokiečių kalbos žodžių prasmes, bet ir suranda gimtosios kalbos atitikmenų ar jų reikšmę atitinkančių posakių, kaip žodžio „geringsten“, kurį pabraukia ir apačioje pasižymi *ne per nago juodimą, nė kiek*²⁰. Ispanų filosofo José Ortegos y Gaseto veikale „Que es filosofía?“ („Kas yra filosofija“), kurioje kalbama apie filosofijos istoriją, pasižymi tokią svarbią, su tiesiogine režisieriaus veikla susijusią marginalinę pastabą, kad *teatras yra istorijos ir filosofijos jungtyje*²¹.

Žmogaus psichikos prigimties pažinimas, protiniai gebėjimai, mąstymo būdas režisierių domino ne mažiau nei filosofiniai dėsniai. Neatsitiktinai psichologinės ir sociologinės krypties literatūroje gausu ne tik įvairaus pobūdžio asmeninės bibliotekos savininko žymėjimų, bet ir komentarų, pamokymų, poleminių pastabų – tiesioginių darbo su tekstu liudininkų. Vienoje tokios tematikos knygų – Jeano-C. Filloux „L'inconscient“ („Pasąmonė“), skyriuje „Actes manqués“ („Praleisti veiksmai“), puslapio apačioje taip pažymėta: *sudilęs, apsitrynęs, išdūlėjęs, nesklandus stilius*²². Paminėtina ir Gilberto Durand'o „L'imagination symbolique“ („Simbolinė vaizduotė“), kurioje gausu įvairaus pobūdžio pabraukimų, – knygos gale po tekstu, prieš bibliografiją užrašytas tekstas – retorinis klausimas: *Kažin ar beišsigelbėsime?*²³ Bendrosios charakterologijos esė knygoje – Williama Boven'o „La science du caractère“ („Mokslas apie charakterį“), skyriuje apie

¹⁶ FICHTĖ, J. G. *Žmogaus paskirtis*. Vilnius, 1982, p. 62.

¹⁷ Ten pat.

¹⁸ Ten pat, p. 115.

¹⁹ Ten pat, p. 210.

²⁰ SIMMEL, George. *Kant und Goethe*. Berlin, 1961, p. 5.

²¹ ORTEGA y Gasset, José. *Qué es filosofía?* Madrid, 1976, p. 156.

²² FILLOUX, Jean-Claude. *L'inconscient*. Paris, 1967, p. 57.

²³ DURAND, Gilbert. *L'imagination symbolique*. Paris, 1968, p. 126.

charakterio bruožus pasibraukia pastraipą ir šalia parašo tarsi apibendrinamąją išvadą: *Katinas sliėkų ir varlių negaudo, bet peles, ežys gyvates*²⁴. Likusios šios knygos marginalijos, susijusios su žodžių reikšmių aiškinimuisi. Nors jau už keleto puslapių kitokio pobūdžio išvada, pastraipos apibendrinimas – *antidėmesio ir antiatminties vyksmu veda į idėjas*²⁵, skyriuje apie kūną „Les pycnoides seraient plus sensibles aux couleurs, les schizoides à la forme“²⁶ („Piknoidai jautresni spalvoms, o šizoidai – formai“) – paaiškinimas (pastaba) *rieb., lies*.²⁷ Kitame išsamiai išstudijuotame minėto leidinio skyriuje apie charakterio ir kūno patologiją, tyrinėdamas prigimtinį nusikaltėlio charakterį ir būdą, kuriam nusikaltimas – tik gražus dalykas, režisierius pasirašo tokią pastabą: *O kaip legalizuotose žudynėse*²⁸. Tokia pastaba liudija ir išsamų knygos turinio studijavimą, ir keliamo klausimo suaktualinimą iki visuotinės problemos. Toliau gilindamasis į autoriaus mintis apie įvardytas negatyvaus elgesio priežastis J. Miltonis papildė tekstą savo pastaba: *Raudonodžiai (pietų Amerikos) užmuša iš mandagumo (kuklumo), dėlto, kad gėdijasi plūstis*²⁹. Dar vienoje psichologinės tematikos knygoje – Alfredo Adlerio „Connaissance de l’homme“ („Žmogaus pažinimas“), šalia gausių pabraukymų ir sąvokų aiškinimosi skyriuje apie skirtumus tarp lyčių pabraukia „s’arroger“, o po tekstu parašo *s’attribuer*³⁰ – tai pirmesnio žodžio sinonimas („priskirti sau, pasisavinti“). Galima teigti, J. Miltoniui psichologinės literatūros skaitymas buvo ne tik pomėgis, bet ir siekis pažinti ir atskleisti žmogaus prigimtį, kas neatsietina nuo jo tiesioginės veiklos.

Religinės tematikos knygas režisierius kaupė, kaip jis pats yra patvirtinęs, su tikslu *pažinti, o ne išpažinti*³¹, todėl jose taip pat randama nuoseklaus studijavimo paliktų ženklų – pabraukymų, pasižymėjimų, tačiau rašytinių marginalinių pastabų negausu: atskirų žodžių prasmų paaiškinimai, vertimai. Tiesa, atkreiptinas dėmesys į B. Russelo „Religiją ir mokslą“, šios knygos skyriuje apie kosminę tikslą prie autoriaus teiginio, kad „gyvybė

²⁴ BOVEN, William. *La science du caractère*. Neuchâtel, 1931, p. 49.

²⁵ Ten pat, p. 53.

²⁶ Ten pat, p. 124.

²⁷ Ten pat, p. 124.

²⁸ Ten pat, p. 253.

²⁹ Ten pat, p. 254.

³⁰ ADLER, Alfred. *Connaissance de l’homme*, p. 111.

³¹ BLĒDIENĖ, Nijolė. Režisieriaus Juozo Miltonio biblioteka, p. 45.

atsiranda iš materijos, o sąmonė iš gyvybės“³² J. Miltinio pridėtas mintį papildantis ir patikslinantis žodis *energijos*³³.

Išskirtinas režisierius pomėgis gilintis į kalbos prigimties semantinę prasmę, ženklų ir simbolių prasmes. Analizuodamas Marcelio Jousse'o tekstą apie poetą kaip ritminių schemų kūrėją, žodžių kūrėją, ritmo kūrėją, kuris improvizacijas sudeda į ritmines schemas, ir apie tai, kaip kito žodžių prasmės nuo antikos iki dabartinių laikų, šitaip pasižymi: *Žodžio poezija semantinė evoliucija*³⁴.

Ne mažiau J. Miltinio pastabų ir įvairaus pobūdžio kitose knygose – dvi-kalbiuose ir aiškinamuosiuose žodynuose, kur šalia vienos kalbos žodžių įrašomi ir pateikiami jų atitikmenys kita kalba, parašomos šių žodžių sinoniminės reikšmės, jie išverčiami. Tokiu pavyzdžiu galėtų būti ir graikų kalbos žodžio *susitikti* trys vertimai į prancūzų kalbą, keletas jo sinonimiškų paaiškinimų. Tokio tipo marginalinių pastabų, kurios susijusios su įvairių žodžių reikšmių ir prasmių aiškinimais, galima aptikti tikrai nemažai. Viena iš daugelio – A. M. Forsterio knyga „Aspects of the Novel“ („Romano aspektai“), kurioje sužymėtas visas tekstas, daugybė pabraukimų ir vertimų. Knygos įžanginiame žodyje pabraukta „bequest in his will“³⁵, o puslapio viršuje paaiškinamasis įrašas (vertimas) – *testamentu paliktas turtas*³⁶, dar už keleto puslapių žodžių junginio „all and sundry“ vertimas ir paaiškinimas *visi kartu ir kiekvienas atskirai. Skirtingas, įvairus*³⁷, prie žodžio „perfunctory“ parašo marginalinę pastabą *atsainus, paviršutiniškas*³⁸. Žodžių reikšmių paaiškinimų ir vertimų randame ir kituose šios knygos skyriuose.

Norberto Vėliaus knygoje „Mitinės lietuvių sakmių būtybės“ režisieriaus marginalijas galima priskirti prie korektūrinių. Sakinyje „Tokio pat principo reikėtų laikytis ir klasifikuojant lietuvių mitologines sakmes“ po žodžio „lietuvių“ įterpia *tautos*³⁹, nes sakmėse, neabejotinai, užkoduotas etnis

³² RASELAS, B. *Religija ir mokslas*. Vilnius, 1982, p. 178.

³³ Ten pat, p. 178.

³⁴ JOUSSE, Marcel. *Lanthropologie du geste*. Paris, 1974, p. 266.

³⁵ FORSTER, Edward Morgan. *Aspects of the novel*. New York, 1927, p. 5.

³⁶ Ten pat, p. 5.

³⁷ Ten pat, p. 19.

³⁸ Ten pat, p. 35.

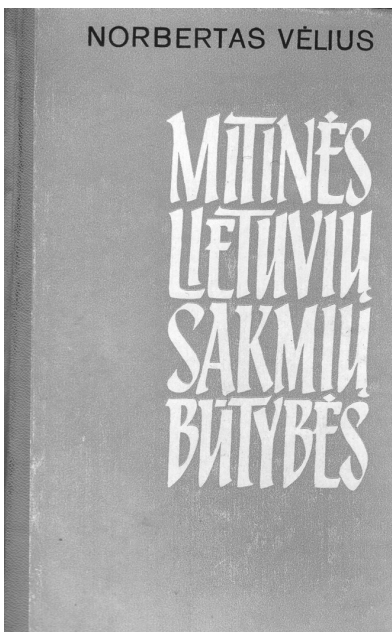
³⁹ VĒLIUS, Norbertas. *Mitinės lietuvių sakmių būtybės*. Vilnius, 1977, p. 8–56.

sis pažymis turi būti pastovus, aiškiai suformuluotas ir atspindėti esminius reikšminius bruožus (Ppomm, 1964 a. p. 150–152). Kiekvienas tautosakos žanras turi savų specifinių bruožų, pagal kuriuos gali būti klasifikuojamas. Išskirtinis mitologinių sakmių bruožas yra jų ryšys su tikėjimais. Anot vokiečių folkloristo J. Folkerso, „sakmės yra dramatiškos tikėjimas“ (Folkers, 1910, p. 57). Šių mitologinių sakmių bruožą pabrėžia visi tyrinėtojai ir užsienio mokslininkai. Todėl, klasifikuojant mitologines sakmes, būtina atsižvelgti į jose atspindintį tikėjimų pobūdį. O šie tikėjimai paprastai grupuojami pagal atskiras mitines būtybes. Tad ir sakmes patogiausia klasifikuoti tuo pačiu principu pagal svarbiausius jų veikėjus.

Mitologinių sakmių klasifikacija pagal mitines būtybes nėra formali. Tiek tikėjimai, tiek sakmės apie atskiras mitines būtybes yra atsiradę įvairiais istorijos periodais, atspindi skirtingas tikrovės sferas. Pavyzdžiui, tikėjimas burtininkais ir sakmės apie juos yra senesni už tikėjimą laumėmis ar aitvarais ir sakmes apie juos. Sakmės apie laumes atspindi žmogaus santykį su gamta, o sakmės apie burtininkus – žmonių tarpusavio santykius. Kiekviena sakmių grupė turi savus siužetus, tematiką, idėjas, įvairių žanrų folkloro apibrėžose mitologines sakmes irgi dažniausiai apibūdinamos pagal svarbiausius jų veikėjus – mitines būtybes (Jonynas, 1963, p. 368–378; Ambainis, 1959, p. 220–226; Nedo, 1966, p. 118–140 ir kt.).

Budapešte sudarytame visoms Europos tautoms rekomenduojamame sakmių klasifikavimo prospekte mitologinės sakmės irgi skirstomos pagal svarbiausius veikėjus, drauge atsižvelgiant į tematiką (Arbeitsresultat, 1964, p. 131).

Kaip matome, mitologinių sakmių klasifikavimas pagal mitines būtybes turi senas tradicijas. Jis nustatytas atsižvelgiant į esminį klasifikuojamų kūrinių požymį, yra parankus praktiškai. Tokio pat principo reikėtų laikytis ir klasifikuojant lietuvių mitologines sakmes.

N. Vėlius knygos viršelis

J. Miltinio marginalinė pastaba
N. Vėlius knygoje. JMPSC-3066.

pradas, tačiau knygos autoriaus tekstas buvo paredaguotas atitinkant to laiko dvasią⁴⁰. Pažymėtina, kad tokio pobūdžio pataisymų (korektūrinių) režisierius nuosekliai laikosi visame tekste, taisydamas žodį „liaudies“ į *tautos*⁴¹. Atkreiptinas dėmesys, kad kartais režisierius atsako ir į autoriaus pateiktus retorinius klausimus. Toks pavyzdys galėtų būti autoriaus pastraipos išvadinis apibendrinimas: į autoriaus klausimą „aptariant lietuvių mitologinę sakmių specifiką, vienas pamatinių klausimų yra tas, ar šio žanro kūriniai turi savitą, pastovią meninę formą, o jeigu turi, tai kokia ji yra“⁴², režisierius atsako – *teatrinė*⁴³. Prie tokio pobūdžio pastabų priskirtina Éduardo de Pomianėo „La physique de la cuisine et son art“ („Virtuvės fi-

⁴⁰ KALNIUS, Petras. Etninės kultūros samprata. *Tautosakos darbai*, 2008, t. 36 [žiūrėta 2017 m. lapkričio 22 d.]. Prieiga per internetą: <<http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/get/LT-LDB-0001:J.04~2008~1367167521664/DS.002.0.01.ARTIC>>.

⁴¹ VĖLIUS, Norbertas. *Mitinės lietuvių sakmių būtybės*, p. 8–56.

⁴² Ten pat, p. 39.

⁴³ Ten pat, p. 30.

zika ir menas“), knygos receptūrų skyriuje apie biskvitinės tešlos ruošimą prirašo praleistą žodį *Farine 125 g.*⁴⁴ („miltai“), taip pakoreguodamas tešlos receptą. Verta dėmesio ir kita režisieriaus pastaba Paulio Dielio knygoje „Psychologie de la motivation“ („Motyvacijos psichologija“), kai J. Miltinis pataiso sakinyje veiksmažodį, kuris visiškai pakeičia žodžių junginio prasmę: vietoje „la preuve scolaire“ („mokyklinis įrodymas“) parašo *l'épreuve scolaire* („mokyklinis testas“).

J. Miltinio asmeninės bibliotekos knygoje randamos marginalinės pastabos akivaizdžiai liudija, kad, nepaisant to, ar režisierius gilinosi į rimtas psichologines, filosofines knygas, ar savo skaitymą siejo su emociniais malonumais, knygos tekstą skaitė atsakingai, gilinosi į turinį, žodžio prasmes, netgi ištaisydavo knygoje (užsienio kalbomis!) paliktas korektūros klaidas.

Kartais pastabos, kurios laikytinos išvadomis, stebina režisieriaus požiūrio netikėtumu, minties originalumu – tokia laikytina marginalija N. Vėliaus tekste apie laimes, „kad laimės, kaip likimo lėmėjos, susiformavo jau suirus pirmykštei bendruomenei, kai žmogaus sąmonė buvo pasiekusi aukštą pakopą“⁴⁵, režisierius taip pasižymi: *išsivystė pogrindyje*⁴⁶, remdamasis to paties autoriaus tekstu ir išsamia jo studija, knygos gale pasirašo tokią marginalinę išvadą: *Kiekvienas mitas stengiasi pateikti modelį kokiam nors prieštaravimui išspręsti Cl. L. Strauss, 120 pusl. ...pagal vardo etimologiją*⁴⁷. Be to, Miltinis pasižymi knygos pabaigoje jam įdomias sąvokas ar žodžius, pateikia jų sinoniminius paaiškinimus, pavyzdžiai: *vaizdinys/ pasaulėjauta/ pasaulėžiūra/ pasaulėvaizdis/ įvaizdis*⁴⁸.

Režisieriaus knygoje randamos marginalijos daugeliu atveju yra polemienio, diskusinio pobūdžio, tačiau kartais teksto parašėse nevengiama ir pamokyti autorių. Gilindamasis į Vilniaus universiteto prof. Vosylio Sezemano filosofijos discipliną „Gnoseologija“ apie subjekto kūno kitimus,

⁴⁴ de POMIANE, Édouard. *La physique de la cuisine et son art: (700 plats de base, trés)*. Paris, 1950, p. 115.

⁴⁵ VĖLIUS, Norbertas. *Mitinės lietuvių sakmių būtybės*, p. 82.

⁴⁶ Ten pat, p. 82.

⁴⁷ Ten pat, p. 120. (Plačiau šias sąvokas aiškinasi ir polemizuoja knygos gale.)

⁴⁸ Ten pat, p. [337].

sukeltus kitų kūnų poveikio, kas reiškia, kad mūsų sąmonės būsenos priešzatis ne imanentinė, o transcendentinė, Miltonis parašo tokią pamokomąją pastabą: *Reikia rašyti ir sakyti tracentralinė, o ne transcendentinė*⁴⁹. Reikšminga ir kita J. Miltonio marginalinė pastaba, pasirašyta šioje knygoje po įvadinio Albino Lozoraičio straipsnio, kuriame aiškinama V. Sezemanos pažinimo teorijos koncepcija, kad pažinimas – loginės būties tikrovė ir kad ji nėra subjektyvios kilmės, nes „nėra pažįstančio individo sukurta, kas anaipol nereiškia, kad loginei būčiai gali būti priskirtas realybės statusas, kad sąvokos, idėjos egzistuoja taip pat kaip daiktai <...>“, pastraipą apibendrina tokia marginaline įžvalga: *Daikto nėra, yra tik energetinis proceso momentas. J. M.*⁵⁰

Pažymėtina, kad teminiu požiūriu išsamiausiai režisierius gilinosi į tekstus ir gausiausiai pastabų paliko savo asmeninės bibliotekos knygoje filosofijos, psichologijos ir kalbotyros temomis. Aktuali pastaba J. Miltonio įrašyta Georges Mauco knygoje „Psychologie l'enfant“ („Vaiko psichologija“), kurioje aiškinama sąmoninė vaiko psichologija, remiantis Freudu – *Aktorius neturi padaryti šito*⁵¹, o kitame puslapyje taip apibendrinta: *Vaidyboje išreikšta intonacija akcentuotai ritmo niuansais*⁵².

Išskirtinas Paryžiaus laikus menantis įrašas, kai Miltonis fiksavo faktus ir įvykius su pirmojo išpūdzio reginiais, kai 1932 m. išvykęs į Paryžių stengėsi aplankyti ir susipažinti su kuo įvairesnėmis miesto vietomis. Aplankęs garšų Prancūzijos teatrą „Comédie Française“ ir įsigijęs šio teatro leidinuką, jame marginalinės pastabos forma palieka tokią žymą: *Prisiminti pirmam atsilankymui Comédie Française 1932 m. VII. 11 d. Paris. Miltonis*⁵³.

Ne mažesnio dėmesio vertos marginalijos, kurias režisierius paliko Allardyce'o Nicollo „The theory of drama“ („Dramos teorija“) – 1938 m. teatrinės stažuotės metu Londone įgytoje knygoje. Be to, ši knyga – darbu su tekstu klasikinis pavyzdys, o marginalijos – tokio pobūdžio veiklos liudininkės. Nors knyga režisieriaus įsigyta, kai dar buvo tęsiamos savojo teatro

⁴⁹ SEZEMANAS, Vosylius. *Raštai. Gnoseologija*. Vilnius, 1987, p. 261.

⁵⁰ Ten pat, p. 13.

⁵¹ MAUCO, Georges. *La psychologie de l'enfant*. Paris, 1938, p. 20.

⁵² Ten pat, p. 21.

⁵³ *Comédie Française*. Paris, 1932, p. [32].

paieškos ir formavosi būsimas repertuaras, tačiau atidžiai ir nuosekliai skaityta tik praėjus 17 metų. Tikėtina, kad šios marginalinės pastabos susijusios su ketinimais teatro scenoje įgyvendinti savo seniai brandintus sumanymus (turimas mintyje *repertuaras be teatro*⁵⁴). Skaitydamas apie komedijos ir tragedijos prigimtį sakinyje „<...> and tragic poetry, and moreover, comedy, and dithyrambic poetry, and the greatest part of the art pertaining to the flute and the lyre, are entirely imitations“⁵⁵ aiškinasi žodžio reikšmę taip: *pertain = priklausyti, turėti ryšio ką bendra su kuo nors*⁵⁶. Knygos skyriuje „Meaning of drama“ („Dramos reikšmė“) J. Miltinio pasižymėta apibendrinamoji pastaba; *along speech or written report about some subject*⁵⁷ („ilga kalba ar pasirašytas pranešimas apie tam tikrus dalykus“). Minimoms knygos marginalijos sužymėtos su datomis ir nuolatine pastaba *iki*, reiškiančia, kad ties ta vieta knygos savininkas baigė skaityti. Verta dėmesio dar viena pastaba, jau kitame skyriuje, kurio pastraipoje kalbama apie romano ir draminio kūrinio skirtumus, akcentuojant, kad dramaturgas privalo susikoncentruoti ties pagrindine tema, simbolių pasitelkti kuo mažiau, suprasdamas tokio žanro kūrinio paskirtį (skirta rodyti teatre). Šią mintį ne tik įsiriškina laužtiniais skliaustais, bet ir parašo paraštėje svarbią išvadą – *kad nors vienas dramaturgas perskaitytų*⁵⁸. Kitame puslapyje pavingiuoja pastraipą ir įrašo pastabą: *Taste gradation, banalus pasakymas, lėkštas posakis*⁵⁹. Kaip liudija visos knygos marginalijos, tai viena išsamiausiai ir nuosekliausiai J. Miltinio skaitytų knygų. Nors savininko darbas su knygos tekstu truko net dvejus metus, 1955–1956 m., kitos pastabos yra susijusios su žodžių reikšmių ir prasmių aiškinimosi ypatumais.

Atsakingai režisieriaus išstudijuota ir Cedrico Hardwicke'o „The drama tomorrow“⁶⁰ („Rytdienos drama“) su gausiai pastabose sužymėtais sinoniminiais žodžiais (ta pačia kalba kaip ir tekstas). Pažymėtinas nuosekliai atidus ir pastabus J. Miltinio gilinimasis ir į kitą šios tematikos veiklą –

⁵⁴ SAKALAUSKAS, Tomas. *Monologai*. 1981, p. 72.

⁵⁵ NICOLI, Allardyce. *The theory of drama*. London, 1937, p. 27.

⁵⁶ Ten pat.

⁵⁷ Ten pat, p. 24.

⁵⁸ Ten pat, p. 75.

⁵⁹ Ten pat, p. 76.

⁶⁰ HARDWICE, Cedric. *The drama tomorrow*. Cambridge, 1936. 33 p.

Meyerio Reinholdo „Aristotes and Horatus: Greek and Roman drama“ („Aristotelis ir Horacijus: graikų ir romėnų drama“), skyriuje „Aristotelis ir Horacijus dramoje“, kuriame kalbama apie poezijos prigimtį, po tekstu parašo: *Simbolinio sando magnetas (idėja) / archetipas (forma)*⁶¹. Atkreiptinas dėmesys, kad knygos gavimą liudijantis laikas žymi 1983 m., kai J. Miltinis jau buvo išėjęs iš teatro, tačiau jo interesų laukas, matyt, dar ilgą laiką nekito.

Minėtina marginalija ir Edgardo Grosso knygoje „Hebbel“ („Hebelis“), kur išsirašyta tokia režisieriui svarbi Hebelio mintis: *In der Sprache die man am schlechtesten spricht Kann man am wenigsten lügen. Fr. Hebbel*⁶² („Mažiausia meluojame ta kalba, kurią mažiausiai mokame. Fr. Hebbel“).

Aktuali režisieriaus marginalija ir Northropo Frye „Anatomie de la critique“ („Kritikos anatomija“), pažymėta nuosekliai išstudijuotos knygos gale: *A little learning is dangerous thing (Frye)*⁶³ („Nepakankamas mokymasis yra pavojingas dalykas“), o panašios tematikos M. Merleau-Ponty „Phénoménologie de la perception“ („Suvokimo fenomenologija“) ne tik pilna įvairių pabraukimų, žymėjimų, bet ir knygos antraštiniame lape įrašyta apibendrinamojo turinio marginalija – *brangenybių archipelagas*⁶⁴.

Režisieriui aktualią kalbų žinojimo ir mokymosi reikšmę atspindi jo bibliotekoje turėti vokiečių kalbos, italų kalbos gramatikos vadovėliai. Viena iš jų – „Il Piccolo Italiano“ („Italų kalbos mažasis vadovėlis“), randame J. Miltinio įrašų su žodžių paaiškinimais, ir marginalinį įrašą: *Semiava carrea nella sua magrezza*⁶⁵ (liet. „Atrodė tokia plona“). Šių marginalijų kontekste išryškėja daugelio menamas faktas, kad ir solidžiam amžiuje režisierius stengėsi išlaikyti proto aiškumą, tuo tikslu mokydamasis graikų kalbos, o tą faktą patvirtina anksčiau minėtos gausios marginalijos su žodžių paaiškinimais ir išlikusiomis pastabomis profesoriaus M. Račkausko „Graikų kalbos gramatikoje“. Taigi, kad šis režisieriaus užmojis buvo nuoseklus ir tikslingas siekis, liudija ir įrašas šiame leidinyje: *Circumflexus gali būti ant*

⁶¹ REINHOLD, Meyer. *Classical drama: greek and roman*. Woodbury (New York), 1959, p. 298.

⁶² GROSS, Edgard. *Hebbel*. Lübeck, 1933. 41, [3] p.

⁶³ FRYE, Northrop. *Anatomie de la critique*. [Paris], 1969. 454, [2] p.

⁶⁴ MERLEAU-PONTY, Maurice. *Phénoménologie de la perception*. [Paris], [1967]. XVI, 531, [4] p.

⁶⁵ HECKER, Oscar. *Il piccolo italiano: manualetto di lingua viva*. Freiburg im Breisgau, 1943. 159, [4] p.

vieno iš dviejų paskutiniųjų žodžio skiemenų, bet ant antrojo nuo galo skiemens tik tada, jei paskutinis žodžio skienuo yra trumpas⁶⁶, pasibraukta ir tokia pastaba: *Sakyk tik ant ilgo iš prigimties*⁶⁷.

Reikia pripažinti, kad dauguma šių J. Miltonio marginalinių pastabų atsirado kaip darbo su repetuojamo spektaklio tekstais išdava, kaip darbo su aktoriais dramos studijoje ugdymo priemonė, kaip nuolatinio atsinaujinimo būdas ir liudija, kokios prasmės jo skaitomose ir studijuojamose knygoje buvo svarbios, ir nors užfiksuoti tekstai nesikeičia, bet jų suvokimas nuolat kinta. Marginalijos tampa svarbios, nustatant to laikotarpio teksto interpretacijas, kurios šių dienų skaitytojui nesuprantamos, o kartais, kaip poleminės marginalijos atskirai nuo teksto, jos neatlieka savo prasminio vaidmens.

Apibendrinant režisieriaus asmeninės bibliotekos knygų marginalijas, pasakytina, kad jos neatsiejamos nuo knygos turinio, ir yra aktualios atskleidžiant bibliotekos savininko asmenybės charakterio bruožus. Režisieriaus knygoje išlikusios marginalijos reikšmingai patvirtina šios asmeninės bibliotekos savininko darbo su knyga ypatumus, reikalingų žinių atsirinkimo sistemą bei liudija nenutrūkstamą intelektualinio gyvenimo tapsmą. Pažymėtina, kad marginalijos didina knygos kaip istorijos šaltinio vertę, nes jose atsiskleidžia asmeninės bibliotekos savininko santykis su knyga, jo interesų universalumas, vertybinės nuostatos, dvasios sandara, kurią režisieriaus J. Miltonio atveju būtų galima nusakyti ir Jorge Luiso Borgeso žodžiais: „Aš senas žodynų adoratorius, aš vėluistas mokinys, pražilęs ir papilkęs, amžinas sienų belaisvis, Saugomas nebylios bibliotekos.“ („I am he who leafed through encyclopedias, The ten o'clock scholar, hair now white or gray, Prisoner of a houseful of letterless books“)⁶⁸ Šie žodžiai gali būti kaip argumentas, pagrindžiantis paties Miltonio kartotą tiesą kaip įsitikinimą: *Esu ne tik mokytojas, bet ir mokinys*. Žinant, kad jo asmeninis knygų rinkinys atspindi ir skaitymo repertuarą, aktualus klausimas: *Tai koks aš esu...?* Žvelgiant iš J. Miltonio knygų marginalijų – režisierius atsiskleidžia

⁶⁶ RAČKAUSKAS, Merkelis. *Graikų kalbos gramatika*. D. 1. Marijampolė, 1933, p. 5.

⁶⁷ Ten pat, p. 5.

⁶⁸ SAKALAUSKAS, Tomas. 12 valandų Miltonio bibliotekoje. *Švyturys*, 1991, spalio 20 d., p. 10–11. (Vertėjas į lietuvių k. nenurodytas). BORGES, Jorge Luis. The thing I am. Iš *Paris Review*, 1992, issue 125 (winter) [žiūrėta 2017 m. lapkričio 22 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.theparisreview.org/poetry/2004/the-thing-i-am-jorge-luis-borge>>.

vis naujomis savo daugiabriaunės asmenybės pusėmis ir kiekvienam vis kitaip. Be to, marginalinės pastabos asmeninės režisieriaus bibliotekos knygų parašėse iliustruoja, kokias šviečiamąsias žinias Mokytojas skleidė savo mokiniams, būsimiems aktoriams, bei reflektuoja vertingą informaciją apie knygos teksto turinį ir mentalinės aplinkos sąsajas.

ŠALTINIAI IR LITERATŪRA

Šaltiniai

1. ADLER, Alfred. *Connaissance de l'homme*. Paris, [1966]. 250, [6] p.
2. BENVENISTE, Émile. *Problèmes de linguistique générale*. Paris, 1966. 356, [3] p.
3. BOVEN, William. *La science du caractère*. Neuchâtel, 1931. 351, [1] p.
4. *Comédie Française*. Paris, 1932, p. [32].
5. DIEL, Paul. *Psychologie de la motivation*. Paris, 1969. 327, [9] p.
6. DURAND, Gilbert. *L'imagination symbolique*. Paris, 1968. 128, [6] p.
7. GROSS, Edgard. *Hebbel*. Lübeck, 1933. 41, [3] p.
8. FICHTĖ, J. G. *Žmogaus paskirtis*. Vilnius, 1982. 211 p.
9. FILLOUX, Jean-Claude. *L'inconscient*. Paris, 1967. 128 p.
10. FORSTER, Edward Morgan. *Aspects of the novel*. New York, 1927. [6], 176, [2] p.
11. FRYE, Northrop. *Anatomie de la critique*. [Paris], 1969. 454, [2] p.
12. HARDWICKE, Cedric. *The drama tomorrow*. Cambridge, 1936. 33 p.
13. HECKER, Oscar. *Il piccolo italiano: manualetto di lingua viva*. Freiburg im Breisgau, 1943. 159, [4] p.
14. JOUSSE, Marcel. *L'anthropologie du geste*. Paris, 1974. D. 1–2.
15. MAUCO, Georges. *La psychologie de l'enfant*. Paris, 1938. 146, [1] p.
16. MERLEAU-PONTY, Maurice. *Phénoménologie de la perception*. [Paris], [1967]. XVI, 531, [4] p.
17. NICOLI, Allardyce. *The theory of drama*. London, 1937. 261, [1] p.
18. ORTEGA y Gasset, José. *Qué es filosofía?* Madrid, 1976. 264 p.
19. de POMIANE, Édouard. *La physique de la cuisine et son art: (700 plats de base, très)*. Paris, 1950. 381, [2] p.
20. RAČKAUSKAS, Merkelis. *Graikų kalbos gramatika*. D. 1. Marijampolė, 1933. 163 p.
21. RASELAS, B. *Religija ir mokslas*. Vilnius: Mintis, 1982. 222 p.
22. REINHOLD, Meyer. *Classical drama: greek and roman*. Woodbury (New York), 1959. [6], 342, [2] p.
23. SEZEMANAS, Vosylius. *Raštai. Gnoseologija*. Vilnius, 1987. 383 p.
24. SIMMEL, George. *Kant und Goethe*. Berlin, 1961. 71, [5], [14] p.
25. VĖLIUS, Norbertas. *Mitinės lietuvių sakmių būtybės*. Vilnius, 1977. 333, [3] p.

Literatūra

26. BLĒDIENĒ, Nijolė. Režisieriaus Juozo Miltinio biblioteka. Iš *Asmeninė biblioteka – tautos istorinės atminties dalis*: [konferencijos medžiaga]. Panevėžys, 1998, p. 42–46.
27. BLĒDIS, Vaclovas. Režisieriaus Juozo Miltinio biblioteka. Iš *Asmeninė biblioteka – tautos istorinės atminties dalis*: [konferencijos medžiaga]. Panevėžys, 1998, p. 39–42.
28. BORGES, Jorge Luis. The thing I am. *Paris Review*, 1992, issue 125 (winter) [žiūrėta 2017 m. lapkričio 22 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.theparisreview.org/poetry/2004/the-thing-i-am-jorge-luis-borgep>>.
29. DAMBRAUSKIENĒ, Ramunė. Reti ir vertingi lietuviški kontrafakciniai leidiniai (1865–1904) Kauno apskrities viešojoje bibliotekoje. *Knygotyra*, 2010, t. 56, p. 202–216.
30. *Juozo Miltinio asmeninė biblioteka*: katalogas. Sudarytoja Angelė Mikelinskaitė. [Panevėžys], 2008. D. 1. 320 p.
31. KALNIUS, Petras. Etninės kultūros samprata. *Tautosakos darbai*, 2008, t. 36 [žiūrėta 2017 m. lapkričio 22 d.]. Prieiga per internetą: <<http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/get/LT-LDB-0001:J.04~2008~1367167521664/DS.002.0.01.ARTIC>>.
32. LIEPAITĖ, Inga. Lietuvos rašytojų asmeninių bibliotekų istoriografija. *Knygotyra*, 2015, t. 65, p. 25–47.
33. MIKELINSKAITĖ, Angelė. Juozo Miltinio asmeninė biblioteka. *Tarp knygų*, 2000, Nr. 1, p. 20–21.
34. MIKELINSKAITĖ, Angelė. Juozo Miltinio asmeninės bibliotekos knygų įrašai. *Knygotyra*, 2011, t. 57, p. 239–245.
35. PETREIKIS, Tomas. Marginalijos kaip knygos istorijos šaltinis: istoriografinis aspektas. *Knygotyra*. Vilnius, 2011, t. 57, p. 67–85.
36. PACEVIČIUS, Arvydas. Motiejus Valančius XIX a. knygos kultūroje. *Lietuvių katalikų mokslo akademijos metraštis*. Vilnius, 2002, t. 20, p. 49–70.
37. SAKALAUSKAS, Tomas. 12 valandų Miltinio bibliotekoje. *Švyturys*, 1991, spalio 20 d., p. 10–12.
38. SAKALAUSKAS, Tomas. *Monologai*. Vilnius, 1981.

“THAT WHICH I AM...”: NOTES FROM THE PERSONAL LIBRARY OF DIRECTOR JUOZAS MILTINIS

ANGELĖ MIKELINSKAITĖ

SUMMARY

Based on the personal library of director Juozas Miltinis (1907–1994), this article studies the marginal notes of the library’s books: information notes, texts, signs and tags, focusing on the marginal remarks that emerged as the expression of the library owner’s work with the books.

The relationship between these marginals and the contents of the books is explained. The content, functional nature and meaning of marginalia are discussed. This article gives an overview of what these supporting informational entries behind the book's main text testify.

By exploring the marginal records of the director's personal library, the author of this article searches for the interface with the personality's activity and the personality's relationship with environment.